

УДК 504.062.2:332.3:658:06.047

Параняк Р.П., Войтович Н.В., Козловський М.П. ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького***ОСНОВНІ НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО МЕХАНІЗМУ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯМ**

У статті обґрунтовано теоретичні положення концепції комплексного екологічного управління як вагомого інструменту формування нового типу відносин у системі "суспільство – природа".

Ключові слова: екологоорієнтоване управління, землекористування, екологічний маркетинговий аудит.

Постановка проблеми. В Україні, як правило питання землекористування розглядаються в межах традиційної системи ведення сільського господарства і соціально-економічного розвитку сільських територій. В умовах зміни форм власності на землю, трансформації форм господарювання екологічний характер землекористування практично не змінюється, і навпаки стає ще більш споживацьким. Про це свідчить, той факт, що за різними оцінками понад 40% сільськогосподарських земель нашої країни піддані деградації, а рівень сільськогосподарського використання земель є одним з найнижчих в Європі. Таким чином, постає необхідність пошуку нових шляхів розвитку землекористування. Його вирішення залежить від упровадження адекватних ринковим трансформаціям організаційно-управлінських технологій, що забезпечують виконання екологічних вимог у процесі соціально-економічного розвитку підприємств. У цьому зв'язку, на наш погляд особливого значення набуває нова орієнтація аграрної політики на екосоціальне сільське господарство, яке поряд з соціально-економічним розвитком сільських територій спрямоване на формування екологоорієнтованого управління землекористуванням.

Аналіз останніх досліджень. Слід зазначити, що останнім часом активізувалися наукові пошуки ефективних і екологічно безпечних підходів до використання і охорони земель, відтворення родючості ґрунтів, зокрема у 2004-2005 роках завдяки науковим роботам вітчизняних вчених в Україні розроблені два законопроекти загальнодержавних програм в сфері охорони і раціонального використання земель. Вагомий внесок у розробку наукових основ охорони земель внесли провідні вітчизняні вчені, а саме: С.Ю. Булигін, О. Віленчук [1], Д.С. Добряк [2], С.І. Дорогунцов, В.І. Кірюшин, В.В. Медведєв, Л.Я. Новаковський, Б.С. Прістер, В.Ф. Сайко, О.Г. Тараріко, А.М. Третяк, М.М. Федоров, М.К. Шидула та ін. Проблематиці економічного стану, а також

вивченню проблем сільськогосподарського землекористування присвячені роботи відомих вчених: А.В.Балян, М.В.Газуди, М.А.Лендєла, О.Г.Матвієця, В.І.Ніколайчука, О.С. Новоторов [5].

На відміну від державного або регіонального рівнів екологічного управління, при розгляді екологічних аспектів на локальному рівні у сполученні з поняттям “управління” більш прийнятним є термін “екологоорієнтоване управління” [6, с. 36–37; 8, с. 54–58]. Це пояснюється тим, що для державних і регіональних органів екологічного управління мета охорони навколишнього природного середовища й раціонального природокористування є пріоритетною та виступає в якості первинної основи для прийняття адекватних управлінських рішень, що свідчить про екологоорієнтоване управління. На локальному рівні головними суб'єктами екологічних відносин виступають промислові підприємства, основна діяльність яких – виробнича, управління якою, у сполученні з різними організаційними цілями, створює певні орієнтири [6, с. 36–37].

Крім того, важливим є узагальнення та опрацювання передового досвіду міжнародної спільноти в сфері сталого розвитку як вихідної бази для екологізації землекористування в Україні та удосконалення агроекологічної політики на державному і регіональному рівні.

Фундаментальні принципи охорони земель також розглядаються міжнародним співтовариством і організаціями: відділом Світового Банку з земельної політики та адміністрування, Організацією ООН із питань продовольства і сільського господарства, Європейською Комісією та ін. Так, землекористування ЄС останнім часом розвивається, виходячи з концепції мультифункціональності аграрного господарства, згідно з якою загальноєвропейська аграрна політика передбачає значну частину видатків на сільський розвиток територій та реалізацію агроекологічних програм щодо впровадження екологічно орієнтованих методів та практик господарювання, збереження ландшафтного і біологічного різноманіття, розвиток ринків екологічно чистої продукції.

Метою є обґрунтування основних напрямів удосконалення агроекологічної політики на державному і регіональному рівнях та формування комплексного механізму екологоорієнтованого управління землекористуванням.

Результати дослідження. Системоформуючим чинником сучасної парадигми еколого-економічного розвитку визначено підвищення ролі інноваційних технологій управління та міжтериторіальної конкуренції.

На перший план щодо активізації еколого-економічної діяльності виведено фактори, які зумовлюють розширення економічної та соціальної взаємодії між суб'єктами економічної діяльності, що орієнтовані на підвищення рівня добробуту населення. Регіональну політику в рамках створення концепції еколого-економічної парадигми розвитку спрямовано на максимально ефективне використання територіального ресурсного потенціалу регіонів. У цьому випадку принциповим стає аспект зміни правил взаємодії центру та

регіонів як у частині бюджетних взаємовідносин, так і в площині підтримки регіональних ініціатив на користь останніх.

Україна рухається в напрямі панування економічної системи, яка базується на ефективному симбіозі вільного підприємництва та регуляторних функцій держави на основі узгодження в ринковому середовищі інтересів бізнесу, держави, регіонів і територіальних громад. Таким чином, забезпечення сталості розвитку України пов'язується із розвитком методів управління територіальними утвореннями. Відсутність відповідного механізму в цій сфері призводить до значних структурних диспропорцій як регіонального, так і загальнонаціонального масштабу.

Головним механізмом, який забезпечує вирівнювання диспропорцій, є інститути, які формуються в комбінації, спрямованій на врахування регіональної специфіки досягнення екологоорієнтованого ефекту від економічної діяльності. Це підтверджується результатами проведеного порівняльного аналізу інформації у Львівській області щодо розміщення економічного ресурсного потенціалу, джерел антропогенного впливу на природне середовище; характеристик забруднення довкілля (див. табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка екологічної зміни використання земель у Львівській області*[3]

Показник	Рік		
	2001	2006	2011
Коефіцієнт екологічної стабільності території	0,52	0,53	0,53
Коефіцієнт антропогенного навантаження	3,12	3,10	3,10
Розораність, %	37,7	36,6	36,5
Сільськогосподарська освоєність, %	59,6	59,3	59,2
Питома вага середовище стабілізуючих угідь:			
— у сільськогосподарських угіддях	33,6	35,2	35,2
— у загальній площі	53,1	54,6	54,7

* Дані Головного управління Держкомзему у Львівській області.

Вищенаведені показники засвідчили, що характер використання земельних угідь в екологічному аспекті за останні десять років суттєво не змінився. Враховуючи значення коефіцієнта екологічної стабільності, можна вважати, що екологічний стан території області перебуває у середньостабільній формі.

Визначено, що умови формування регіональних еколого-економічних диспропорцій створюють диференційовані можливості щодо компенсації екологічних наслідків в окремих регіонах. У регіонах з низькою концентрацією основних засобів продукуються суттєво менші можливості вирішення екологічних проблем власними силами. Тобто аналіз генезису простору регіональних диспропорцій підкреслює необхідність проведення пошуку сучасних інституціональних засобів вирішення проблеми.

Пропонується створення Агенції у справах сталого землекористування. Агенція може виступати громадською альтернативою, уповноваженим органам державної, виконавчої влади і сприятиме більш обґрунтованому прийняттю

рішень в галузі економіки, екологічного менеджменту, організації землекористування і охорони земельних ресурсів.

Впровадження в аграрній сфері економіки системи маркетингового екологічного аудиту, з деталізацією його внутрішніх та зовнішніх складових та врахуванням системи “відслідковування” походження сировини та ланцюга постачань сільськогосподарського підприємства з метою мінімізації негативного впливу на земельні ресурси (рис. 1). Під маркетинговим екологічним аудитом сільськогосподарського землекористування розуміють методику контролю та виявлення недостатнього використання маркетингових ресурсів сільськогосподарського підприємства з урахуванням екологічного потенціалу сільськогосподарського використання земель для отримання рослинницької і тваринницької продукції та її реалізації при одночасному збереженні, охороні земельних ресурсів [4]. Зазначено, що системи “відслідковування” походження сировини діють в зворотному напрямку від екологічного контролю подальшого ланцюга постачань підприємства, які передбачають наявність документації, що супроводжує рослинницьку і тваринницьку продукцію по всьому ланцюгу постачань аж до кінцевого споживача, гарантуючи таким чином не заподіяння шкоди або спрямованих на мінімізацію негативного впливу на земельні ресурси.

Необхідність поширення екологічного аудиту в аграрній сфері економіки обґрунтовує формування мережі консалтингових агроєкоаудиторських фірм. Це призведе до удосконалення інфраструктури ринку екологічних послуг в Україні та дозволить сформувати його в контексті сталого економічного розвитку.

Внутрішній маркетинговий екологічний аудит досліджує всі екологічні аспекти сільськогосподарського землекористування для отримання рослинницької і тваринницької товарної продукції, екологічних інструментів ціни товарної продукції. Він включає всі основні внутрішні операції, господарського механізму підприємства: матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарського виробництва, безпосереднього виробництва рослинницької і тваринницької продукції, відправлення продукції, продаж, після продажне обслуговування.

Додатково до перерахованих процесів, маркетинговий екологічний аудит сільськогосподарського землекористування поширюється на так звану підтримуючу діяльність підприємства, від якої залежить основна діяльність підприємства та може опосередковано вплинути на землекористування та охорону земель: підписання контрактів із закупівель, розвиток технологій в галузях сільського господарства та інших галузей, що забезпечують виробничий процес, управління персоналом та інфраструктура підприємства. Усе це знаходиться за рамками традиційної маркетингової діяльності, але формування сучасної екологічно орієнтованої ефективної маркетингової стратегії залежить від усіх перерахованих складових.

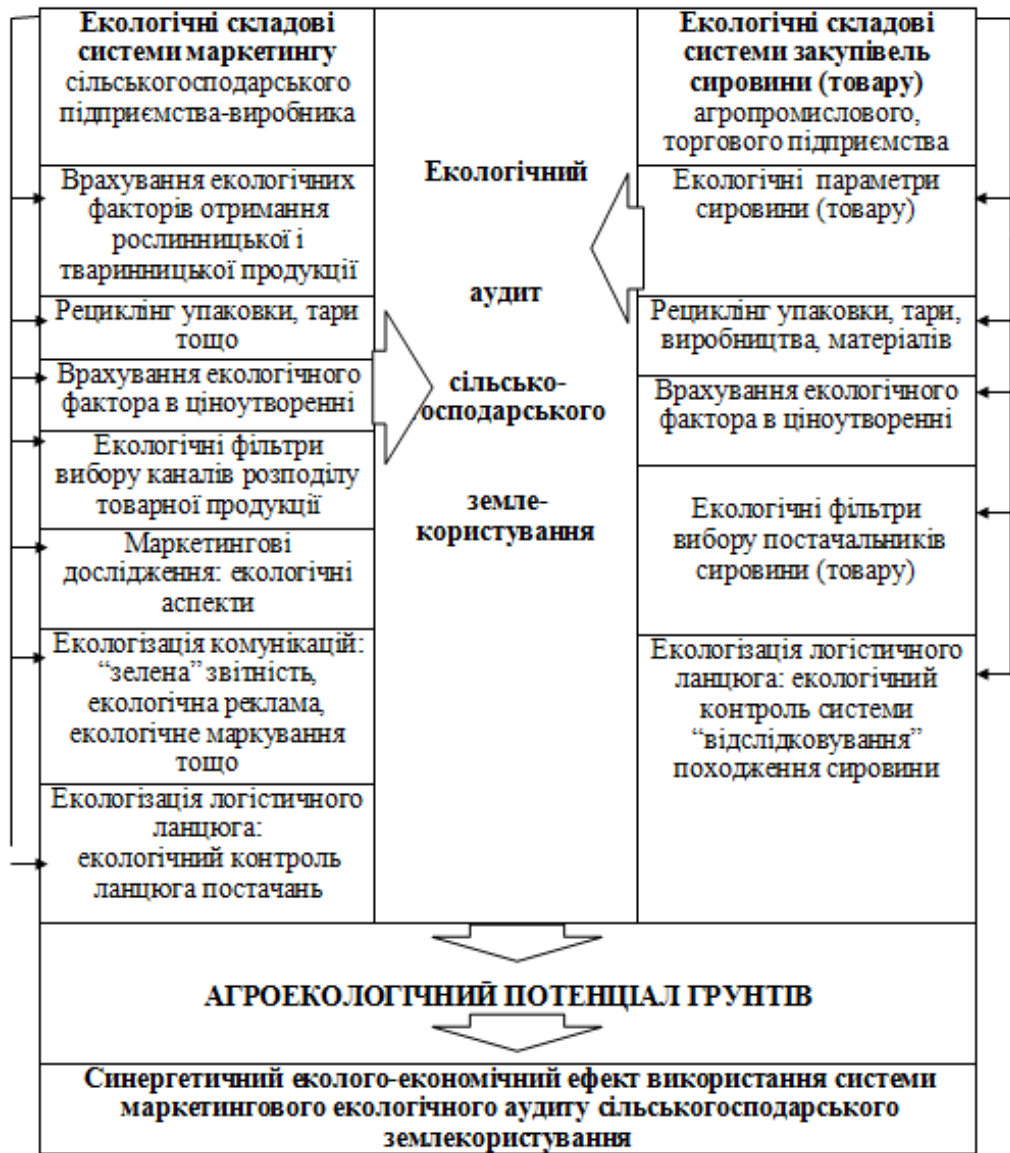

Рис. 1. Взаємодія складових маркетингового екологічного аудиту сільськогосподарського землекористування

Висновки. Таким чином, фундаментальною основою нової системи сільськогосподарського землекористування має стати органічне поєднання економічних, екологічних підходів та методів використання земельних та інших видів ресурсів для ефективного екологоорієнтованого управління землекористуванням.

Подальші дослідження повинні бути направлені на створення механізму реалізації екологічного маркетингового аудиту, у взаємозв'язку з системою

екоаудиту, а також на створення системи контрольних еколого-економічних показниківрезультативності маркетингової стратегії підприємства.

Література

1. Віленчук О. Гармонізація єдиного еколого-економічного простору України/ О. Віленчук// Економіка України. – 2009. – №3. – С. 137-149.
2. Добряк Д. С. Еколого-економічні механізми захисту земельних ресурсів від деградаційних процесів у ринкових умовах / Д. С. Добряк, О. З. Черпіцький. – К. : Урожай, 2007. – 144 с.
3. ДовкілляЛьвівщини. Статистичнийзбірник// Державнийкомітет статистикиУкраїни. Головне управління статистики у Львівськійобласті. – Львів, 2012. – 103 с.
4. Лебедевич С. І. Формування внутрішнього екологічного аудиту вітчизняних підприємств та організаційний механізм його проведення / С. І. Лебедевич, У. П. Новак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.1. – С. 61 – 68.
5. Новоторов О.С. Економіка землекористування: теорія, методологія / О. С. Новоторов / за ред. Б. М. Данилишина / РВПС НАН України. – К. : ТОВ “ДКС центр”, 2009. – 628 с.
6. Петрушенко М.М. Економічне обґрунтування мотиваційного інструментарію екологоорієнтованого управління підприємством : дис.на здоб. наук. ступ. канд. ек. наук : спец. 08.00.06 «Економікаприродокористування і охорони навколишнього середовища» / М.М.Петрушенко. – Суми, 2007. – 225 с.
7. Проведение экологического аудита видов деятельности, связанных с использованием земельных ресурсов [електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.ecocommunity.ru/project.php?id=66&type=4&page=3>
8. Садеков А. А. Механізмиеколого-економічного управління підприємством : [монографія] / А.А. Садеков. – Донецьк: Вид-воДонДУЕТім. М. Туган-Барановського, 2002. – 310 с.

Summary

In the article there is substantiation of theoretical points of the conception of complex ecological administering as a powerful tool in forming of a new type of relationships in the "society-nature" system.

Рецензент - д.с.-г.н., професор Буцяк В.І.